

# ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO. 22 (3574) ●

● ЧАЦВЕР, 14 ЧЭРВЕНЯ, 2018

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: [WWW.GOLAS.BY](http://WWW.GOLAS.BY)



**Маэстра з Юрацішак**  
Творчасцю беларускага кампазітара XIX стагоддзя Гедыміна Радкевіча зацікавіліся сучасныя музыказнаўцы **Стар 2**



**Шахматныя традыцыі вяртаюцца**  
**Стар 4**



**Адкрыты ўрок ад “Вясёлкі”**  
**Стар 4**

**УРАЖАННІ**

## Яскравыя пялёсткі свята

У горадзе над Нёманам прайшоў XII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур

**Кацярына Чароўская**



**Добры настрой і прыгожыя строі — адметныя фарбы гродзенскага фесту**

Вось і прайшлі тры самыя яркія дні гродзенскага лета. Пра тое, што XII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур стаў адным з найбольш прыцягальных падзей у абласным цэнтры за апошнія гады, кажуць нават лічбы. Святочныя мерапрыемствы наведалі каля трохсот тысяч чалавек. Колькасць замежных турыстаў, якія прыехалі ў гэтыя дні на Гродзеншчыну, таксама была рэкорднай: каля трох тысяч чалавек. Дарэчы, вялікую цікавасць праявілі палякі — гасцей з гэтай краіны было амаль паўтары тысячы. Крыху менш — тысяча дзвесце чалавек — прыехалі на свята з Літвы. Сто гасцей прыбылі з Латвіі. Чацвёртае ж месца па наведванні свята заняла дзяржава... Ліхтэнштэйн, адкуль прыехала сорак турыстаў. Думаецца,

усе яны цяпер дзеляцца з блізкімі ды сябрамі маляўнічымі фотаздымкамі ды захваляльнымі ўспамінамі. Фестываль праходзіць раз у два гады ўжо на працягу 24 гадоў. Заўсёднікі, якія не першы раз навед-

ваюць фест, дакладна ведаюць: самае цікавае пачынаецца на другі дзень свята. Калі задацца мэтай, за некалькі гадзін можна пабыць у дзясятках краін. Не літаральна, вядома... Аднак уражанні атрымаць не менш моцныя,

чыя ад турыстычных паездак. З самай раніцы ў цэнтры горада пачынаюць працаваць нацыянальныя падворкі, удзельнікі якіх усімі сіламі імкнучца стварыць ілюзію прысутнасці ў сваёй роднай краіне. → **Стар. 2**

**ВЕСТКІ**

Янка Купала — герой мюзікала

**Аліна Немагай**

**У Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры рэпэціруюць спектакль, прысвечаны Песняру**

Спектакль “Жыццё і смерць Янкі Купалы” — гэта музычная драма-версія Анатоля Дзялендзіка і Алега Хадоскі, створаная па матывах кнігі Паўліны Мядзёлкі “Сцежкамі жыцця”. Лібрэта напісаў паэт Анатоль Закаў.

Майстры музычнага тэатра Беларусі ўпершыню звярнуліся да тэмы жыцця і смерці Янкі Купалы, у біяграфіі якога мноства загадак. Была праведзена сур’ёзная падрыхтоўчая работа: размовы з супрацоўнікамі Літаратурнага музея Янкі Купалы, праца з дакументамі.

У складзе пастановачнай групы — галоўны рэжысёр тэатра Міхаіл Кавальчык, галоўны дырыжор Юрый Галыч, мастак Ілья Падкапаеў, балетмайстар Наталля Фурман. У спектаклі задзейнічаны заслужаны артыст Беларусі Васіль Сердзюкоў, лаўрэаты міжнародных конкурсаў Сяргей Суцько, Віктар Цыркуновіч, Вольга Жалезкая, Кацярына Дзегцярова, іншыя.

Прэм’ерныя паказы спектакля “Жыццё і смерць Янкі Купалы” адбудуцца 28 і 29 чэрвеня. Імі тэатр закрыве сезон.

**ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ**

## Горад і крэпасць — над Бугам

**Гісторыя Брэста пачалася задоўга да таго, як з’явілася вядомая цяпер многім Брэсцкая крэпасць**

Для пачатку прывяду некалькі дат. У 2019 годзе беларускі горад Брэст рытуецца адзначаць 1000-гадовы юбілей — значыць, адлік часу там вядзецца з 1019-га. Увайшоў горад у склад Расійскай імперыі толькі ў 1795-м: амаль 800 гадоў гісторыі меў на той час. Праект крэпасці ў Брэсце-Літоўскім, складзены расійскімі інжынерамі-генераламі, зацвердзіў імператар Мікалай I у 1830-м. А заклалі славу Брэсцкую крэпасць, як сведчаць гісторыкі, 1 ліпеня 1836 года.

Беларусам за межамі Бацькаўшчыны часта даводзіцца гаварыць з тымі, хто хоча больш ведацца пра Беларусь, яе гісторыю, прычым і старажытную. Бывае, згадваюць у Клайпедзе пра Брэст і знакамітую крэпасць. Я чытала тэкст Анжэлы Фаміной

пра горад і Брэсцкую крэпасць, падрыхтаваны паводле матэрыялаў з інтэрнэту: пад назвай “Брэстская крэпасць-герой — визитная картонка Брэста” змешчаны на сайце беларускай суполкі “Мара” <http://maraby.lv/Novosti/?news&125&281>, на іншых інтэрнэт-рэсурсах. Хто жадае — можа пачытаць. А мне хацелася паглядзець глыбей. І аказалася: гісторыя Брэста пачалася амаль за 800 гадоў да таго, як з’явілася Брэсцкая крэпасць. Не ўсе, мяркую, чулі пра археалагічны музей “Бярэсце”, філіял Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея: <http://berestje.brest.museum.by/be>. Яшчэ ў савецкі час, у 1969-81 і 1988 гадах на месцы даўняга горада супрацоўнікі аддзела археалогіі Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР праводзілі раскопкі пад кіраўніцтвам доктара навук Пятра Лысенкі. На сайце чытаем: “Былі выяўлены дзясяткі драўляных пабудов XI—XIII стагоддзя, вулічныя маставыя, агароджы, шматлікія прад-

меты матэрыяльнай культуры таго часу. Агульная плошча раскопак дасягнула 1800 квадратных метраў. Высокая канцэнтрацыя на параўнальна невялікай тэрыторыі добра захаваных пабудов дазволіла стварыць унікальны музей”.

Цяпер у Брэсце, непадалёк ад мэмарыяла “Брэсцкая крэпасць-герой”, узведзены павільён з бетону, шкла і алюмінія памерам 40х60 метраў. У ім і можна пабачыць рэшткі старажытнага горада: гэта не рэканструкцыя, а сам раскоп. На 4-метровай глыбіні археалагі расчысцілі частку рамесніцкага квартала: 28 жылых і гаспадарчых пабудов XIII стагоддзя, 2 вулічныя маставыя, частакол, рэшткі глінабітных печак... На сайце паведамляецца, што “культурны пласт таўшчынёй да 7 метраў і высокая вільготнасць дазволілі захаваць многія з пабудов на 5-9 вянеці, некаторыя нават на 12 вянеці, што з’яўляецца вялікай рэдкасцю”. Мяр-



**Вуліца ліхтароў у Брэсце**

кую, далёка не кожны горад свету можа пахваліцца такім музеём!

Яшчэ згадаем пра знакавую для старажытнай гісторыі Беларусі Грунвальдскую бітву (1410 год), якая адбылася “недалёка ад вёсак Грунвальд, Таненберг і Ладвігова (Усходняя Прусія, сучасная Польшча)”. Бітва была паміж злучанымі войскамі Польскага Каралеўства ды Валікага Княства

Літоўскага (пад кіраўніцтвам вялікіх князёў Ягайлы й Вітаўта) і войскамі Дзяржавы Тэўтонскага ордэна. У дакументах ёсць згадка пра Бярэсцейскую харугву ў складзе войска ВКЛ. Кажуць, якраз у Бярэсці напярэдадні бітвы прайшла таемная сустрэча Ягайлы з Вітаўтам, на якой князі выпрацавалі яе план.

→ **Стар. 3**

## УРАЖАННІ

Яскравыя  
пялёсткі  
свята**(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)**

Пад нумарам адзін у мяне — родны беларускі падворак. Тут я паспрабавала атрымаць майстар-клас па пляценні нацыянальных паясоў.

Гукі ўсходняга танца даносіліся з дагестанскага падворка. Тут выступаў харэаграфічны ансамбль “Рытмы Кавказа”. Яго мастацкі кіраўнік Вюсал Караеў расказаў, што калектыў існуе ўжо хвосці гадзі, прывічым з’явіўся ён акраза пасля ўдзелу ў гродзенскім фестывалі нацыянальных культур: “Да гэтага існавала толькі школа лезгінкі. Мы прывічалі ўдзел у адборачных канцэртах і выступілі на фестывалі ў 2012 годзе. Пасля сталі выступаць, так сфарміраваўся ансамбль. Нядаўна мы прыехалі з гастроляў па Польшчы: нас там вельмі цёпла сустрэлі. Недзіўна. Лезгінка — танец жорсткі, тэмпераментны. Менавіта ў ім мы, мужчыны, можам раскрываць свой характар”.

Наступны прыпынак — у грэку. Тут мяне чакала кулінарная старонка падарожжа. На стала: далмадэс — галуцы ў вінаградным лісці, фаршыраваныя салодкі перац, рулецкі з баклажан з вострым сырам і сакавітыя алівы. Далмадэс здзівілі: ніколі б не падумала, што вінаградны ліст можна ўтушыць да такой паветранай мяккасці.

Усяго ў святочны дзень сваямі культурнымі, кулінарнымі традыцыямі з гасцямі дзяліліся прадстаўнікі 36 нацыянальнасцяў. Гран-пры фестыва-

валю — крышталёвую кветку-вясёлку — журы прысудзіла казахскаму падворку. Тут была адноўлена стаянка качавага народа з шатром, у якім гасцей чакаў багата накрыты стол, і традыцыйнымі разборнымі арэямі алтыбакан. Менавіта прадстаўнікі казахскай дзяспары, на думку журы, здолелі расказаць пра сваю нацыянальную культуру найбольш цэласна і гарманічна. Не забыліся пры гэтым пра асаблівасці побыту, традыцыі, кухню, рамёствы, гульні ды забавы. На пытанне ж, чым пакарылі глядачоў, прадстаўніца дзяспары Алія Гуцава адказала, што проста яны імкнуліся паказаць усё, чым багатая іх нацыя. “Мы рабілі ўсё ад душы, прадставілі звычкі, культуру, традыцыі. У нас была вялікая група падтрымкі — гродзенцы, якія прыходзілі да нас на падворак. На фестывале мы не ўпершыню, кожны раз арганізатары здзіўляюць нас нечым новым. Але галоўнае — мы адчуваем сябе ў Гродне, як дома”.

Дарэчы, над стварэннем галоўнага прызга фестываля працавалі шклавары з Бярозаўкі. Яны ўжо 20 гадоў “вараць” фестывальныя сімвалы. Раней прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў увозілі на пляц пры фэст шклянныя знакі ў выглядзе бусла, вытанчаныя вазы і стылізаваныя талеркі.

А васьмі тры дзень фестываля ўпершыню прайшоў у загарадным фармаце — на Аўгустоўскім канале.



ВАСІЛЬ ШІПАК

**Удзельнікі гродзенскага фэсту здзіўлялі талентамі**

Пакулі на сцэне пад адкрытым небам ішоў канцэрт, на беразе гасцей зноў чакалі нацыянальныя падворкі, злучаючы ўсіх ахвотных у карагоды, “ручайкі” і рухомыя гульні. Разыначкай беларускага падворка было... ручное мыццё і прасаванне лняных ручнікоў пры дапамозе рабрыстай дошкі ды драўлянага валіка.

Для тых, каму бліжэй дух

слаборніцтваў, падрыхтавалі эксклюзіўныя забавы: курыныя бягі, конкурс хуткаснага паглынання сасісак і многае іншае. Завяршыліся святочныя мерапрыемствы вячэрняй дыскатакэй на свежым паветры.

З пачуццём лёгкага суму давалося развітвацца з сёлённым фестывалем, каб з нецярпеннем чакаць наступнага, які пройдзе ў 2020 годзе.

## ВЕСТКІ

3 пастаўскім  
каларытам

Карына Аляксандрава

**Памятны знак паэту  
Уладзіміру Дубоўку адкрылі  
ў час фестываля “Звінчяць  
цымбалы і гармонік”**

Міжнародны фестываль народнай музыкі “Звінчяць цымбалы і гармонік”, які праходзіў у Паставах, стаў сёлета найбольш насычаным і шматгранным за ўсе гады. У ім удзельнічалі фальклорныя інструментальныя калектывы, асобныя выканаўцы з усіх абласцей Беларусі. Прыехалі таксама госці з Латвіі, Літвы, Расіі, Эстоніі, а таксама з Індыі. Апошняя зачаравалі глядачоў яскравымі нацыянальнымі касцюмамі. Дырэктар мультыкультурнага цэнтра Shrustii з Дэлі Венкатэсвар Рэо Карумуры казаў, што гурт часта выступае на сцэнах Францыі, Германіі, Мексікі, але ў Беларусі яны былі вельмі ўпершыню і вельмі ўражаны нумарамі іншых удзельнікаў.

Лейтматывам фестывальнага дзеяў праходзіла сёлета тэма малой радзімы. Быў адкрыты памятны знак ураджэнцу Пастаўшчыны паэту Уладзіміру Дубоўку ў яго роднай вёсцы Агароднікі. Прайшла прэзентацыя трох выданняў: зборніка песень пастаўскіх кампазітараў і паэтаў, даведніка “Тонар нашага краю” пра вучоны-землякоў, зборніка матэрыялаў пра Пастаўшчыну на гісторыка-культурнай карце Беларусі.

Старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі, адзін з ініцыятараў стварэння фэсту і яго аўрмяк, казаў: “За ўсю гісторыю форуму ў ім выступілі прадстаўнікі больш як 20 краін. А з 1992 года ён мае статус міжнароднага”.

## АСОБА

## Маэстра з Юрацішак

Каярына Мядзведская

**Творчасцю беларускага  
кампазітара XIX стагоддзя  
Гедыміна Радкевіча  
зацікавіліся сучасныя  
музыкантаў**

У Мінскім дзяржаўным музычным каледжы імя М. І. Глінкі прайшоў канцэрт-прэзентацыя музычных твораў кампазітара XIX стагоддзя Гедыміна Радкевіча. На жаль, звестак пра аўтара той прыгожай музыкі, якую прадставіў слухачам вядомы піяніст з Варшавы, ураджэнец Гродна Уладзімір Лябецкі, вельмі мала. Вядома, што нарадзіўся ён у 1834 годзе ў вёсцы Васілішкі, сёння гэта аграгарадок у Шчучынскім раёне Гродзеншчыны (вёска ж згадваецца з пачатку XV ст. як мястэчка гістарычнай Лідчыны). З жонкай Тэрэзай, якая паходзіла са знакамітага роду Козел-Паклеўскіх, валодалі яны маёмкамі на мястэчку Юрацішкі Ашмянскага павета Віленскай губерні (цяпер — гарадскі пасёлак у Іўеўскім раёне Гродзеншчыны) і шэрагам іншых вёсак, было ў сям’і таксама два дамы ў Вільні. Аднак, нягледзячы на ​​неабходнасць даглядаць такую ​​вялікую гаспадарку, Гедымін Радкевіч знаходзіў час займацца творчасцю.

Адкрыццё асобы кампазітара адбылося выпадкова. Летась па рэкамендацыі прафесара

Варшаўскай акадэміі музыкі Яраслава Джавецкага нашчадкі Гедыміна Радкевіча, якія жывуць сёння ў Польшчы, перадалі ў Пасольства Беларусі ў Варшаве копіі нот сачыненняў свайго прапрадзядулі. Тагачасны саветнік па культуры пасольства Міхаіл Рыбакоў для далейшай работы з нотамі звязваўся з музыкантамі, кандыдатам мастацтвазнаўства, доктарантам Хрысціянскай багаслоўскай акадэміі ў Варшаве Уладзімірам Лябецкім. Той, пазнаёміўшыся з музыкай, ацаніў яе дастаткова высока. “Творчасць Радкевіча заслугоўвае глыбокага вывучэння, — упэўнены музыкант. — Адунаць біяграфічны звестак пра кампазітара кампенсуе ў нейкай ступені няўпэўненасць вялікай колькасці сачыненняў, якія напісаны выключна для фартэп’яна. Лагічна зрабіць выснову: Гедымін Радкевіч быў піяністам. А вучыўся, хутчэй за ўсё, у Парыжскай кансерватыві. Вельмі ж зручная фактура выканання яго твораў. Ён меў уяўленне і аб формаўтварэнні, і аб гармоніі. Цікава спалучае часткі, робіць пляўныя пераходы, хоць, быць можа, і рэзка разрывае: парушае шаблоны”.

На своеасаблівым канцэрт-лекцыі Уладзімір Лябецкі расказаў студэнтам музычнага каледжа і пра жарнавую разнастайнасць творчай спадчыны Гедыміна Радкевіча.

Кампазітар пісаў і вальсы, і галопы, і мазуркі, і разоўгнутыя сачыненні ў стылі рапсоды. Ён аддаваў даніну модзе: ствараў ар’янтальныя опусы. Так, засталіся тры яго кітайскія, арабскія ды афрыканскія танцы. А 26 невялікіх эцюдаў-практыкаванняў, упэўнены Уладзімір Лябецкі, могуць стаць выдатным трэніровачным матэрыялам для сённяшніх вучняў музычных школ.

“Часта на міжнародных конкурсах, выступленнях музыкантаў просіць сыграць сачыненні айчынных кампазітараў, — гаварыў Уладзімір Лябецкі. — Беларусы ў асноўным прадстаўляюць творы Напалеона Орды, Фларыяна Міладоўскага, Антона Абрамовіча, Яўгена Глебава, Уладзіміра Алоўнікава... Думаю, можна развучыць і некаторыя кампазіцыі Гедыміна Радкевіча. Яны таго вартыя”.

Дарэчы, копіі нот сачыненняў кампазітара Уладзімір Лябецкі перадаў дырэктару Мінскага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Уладзіміру Чэрнікаву. Той жа ў адказ паабяцаў: творы будуць вывучацца.

“Цяжка сказаць, якое месца можа заняць Гедымін Радкевіч у гісторыі беларускай музыкі. Усё залежыць ад таго, наколькі сучасныя музыканты зацікавацца яго творчасцю, — разважае Уладзімір Лябецкі. — У маім жа планах выпусціць манаграфію пра Радкевіча на дзвюх мовах: польскай і

**Падчас перадачы копіі нот сачыненняў Гедыміна Радкевіча**

беларускай”.

Задача даследчыка якраз у тым, каб сабраць факты жыцця з тых крупінак, што вядомыя. Як з пазлаў класіфікацыі карціну, якая б дапамагла раскрываць творчасць кампазітара ва ўсім яе маштабе і прыгажосці. Музыканту з тых нешматлікіх звестак, што захаваліся ў архівах, удалося высветліць: Гедымін Радкевіч быў багатым самадзастатковым чалавекам. Яго творы выконваліся ў салонах тагачаснай Вільні. З дакументаў жа захавалася толькі пасведчанне аб смерці, з якога вядома: ён быў калежскім саветнікам. Кампазітар рана страціў жонку: Тэрэза Радкевіч памерла ў 42 гады. Усе іх пяцёра дзяцей атрымалі вышэйшую адукацыю. Адзін з сыноў закончыў нават кадэцкі корпус у Санкт-Пецярбургу.

Дарэчы, Уладзімір Лябецкі ведае пра музычную культуру Гродзеншчыны амаль усё: у свай час ён абараніў дысертацыю “Музычная культура Гродзеншчыны другой паловы XVIII — XIX ст.” Даследчык упэўнены: “Гродна і ўся Гродзенская губерня таго перыяду нагадвалі яскравы аазіс культуры. Толькі ў 1900 годзе, напрыклад, там прайшоў больш за 360 музычных і тэатральных пастановак. З канцэртамі прыязджалі музыканты: Іосіф Гофман, Сяргей Рахманінаў, іншыя. Распаўсюджанымі ў той час былі і дэбярэўскія канцэрты, сродкі з якіх ішлі на аплату навування студэнтаў з небагатых сям’яў у гродзенскіх каледжах і нават ва ўніверсітэтах Санкт-Пецярбурга. Такі прыклад не лішне было б узяць пад увагу сёння. А можна было б і паўтарыць!”

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

# Горад і крэпасць — над Бугам

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Калі знаёмімся з гістарычнымі матэрыяламі, то пераконваемся: у горадзе над Бугам скрыжуваліся, сутыкаліся шляхі, уплывы, інтарэсы розных дзяржаў Еўропы. З IX стагоддзя на тых землях жылі плямёны вальнян і дрыгавічоў. А ў 983-м, знайшла звесткі, князь кіеўскі Уладзімір Святаслававіч, які заваяваў землі яцвягаў між рэчкамі Наравам ды Нёманам, для абароны тых тэрыторый “збудаваў на выспе ў вусці рэчкі Мухавец, што упадае ў Буг, крэпасць”. Называўся горад-крэпасць Бярэцце: можа з-за вяза-бярэста, можа — ад вонкавага слою кары бярозы. Цяпер прынята лічыць, што згадваецца Бярэцце ўпершыню ў “Аповесці мінулых гадоў” (па руску: “Повести временных лет”) за 1019 годам, таму Брэст і рыхтуецца адначыч 1000-гадоваю юбілей. А срод гісторыкаў на гэты конт пакуль адзінаства няма. Увогуле ж Бярэцце-Брэст па ўзросце лічыцца трэцім горадам у Беларусі пасля Палацка і Турава. Праз яго ішлі, сёння ідуць гандлёвыя шляхі з Усходняй Еўропы ў Заходнюю, у Прыбалтыку. Ёсць звесткі, што ў сярэдзіне XI стагоддзя горад быў ва ўладзе галіцка-валынскіх князёў. Да таго ж, у 1020-м, яго захапіў Бяляслаў I Храбрый: тады яшчэ князь, а з 1025-та — першы кароль Польшчы. Але неўзабаве, у 1044-м, Яраслаў Мудры горад адваяваў, а ўжо ў 1117-м паселішча было “пад рукой” Уладзіміра Манамеха. Будучы на памежжы зямель Кіеўскай Русі, гістарычнай Літвы (раней беларусы і называлі сябе ліцьвінамі...) ды Польшчы, горад Бярэцце часта становіўся месцам высвятлення адносінаў між князямі кіеўскімі, галіцкімі, валынскімі, польскімі ды літоўскімі. Гэта, дарэчы, вельмі аслабляла горад, і ў асобнае княства Берасцейская зямля так і не выдзелілася. Прычым у XII стагоддзі быў там збудаваны драўляны замак, а гісторык Міхась Ткачоў прыйшоў да высновы, што толькі ў 1099-м Бярэцце названа было горадам. Пазней з’явіўся і сярэднявечны замак: на высокім мысе пры ўпадзенні Мухавца ў Буг. Ён у віхурах часу не ацалеў, аднак яшчэ ў канцы XVIII — пачатку XIX стагоддзя зберагалася пляцоўка Замчышча памерам 234х187х234 метры, а плошча помніка была трохі большай за два гектары.



Ганаровая варта на мемарыяле “Брэсцкая крэпасць-герой”

— усё пад карань выгарала”. Праз некаторы час горад-крэпасць аднавіўся з яшчэ большымі ўмацаваннямі, вежамі, абарончым ровам. А ў гарнізоне было каля 1000 ваенных людзей і гараджан-апалчэнцаў.

Тым часам горад-крэпасць умацоўваў не толькі сцены, але і дух гараджан. У 1550-я гады берасцейскі староста, канцлер ВКЛ Мікалай Радзівіл Чорны паставіў у горадзе дракарню, і ў 1563-м з яе выйшла Берасцейская Біблія — помнік беларускай культуры. А ў 1583-м у горадзе адкрылася першая аптэка. І яшчэ горад праславіўся тым, што ў 1590, 1594 і 1596 гадах там праходзілі царкоўныя саборы, на якіх была ўрэшце абвешчана Унія (паяднанне) Усходняй і За-

паўнаўладдзяў з такім планам старадаўнія лабудовы горада былі знесены — за выключэннем хіба культурных будынкаў, якія прыстасавалі для патрэб крэпаснага гарнізона. Новы ж горад адбудоўваўся за 1,5-2 кіламетры ад цытадэлі. Дарэчы, даследчыкі пішучы: у канцы XVIII стагоддзя, да таго руінавання, Брэст-Літоўск быў адным з найлепшых гарадоў ВКЛ ды Рэчы Паспалітай — не горшым за Львоў. Аднак ці быў пра тое клопат у новых уладаў? Кажуць, горад амаль цалкам разбурылі, жыхароў выселілі ў поле, а шматлікія цэрквы, касцёлы, палацы, кляштары перабудавалі пад казармы і вежы крэпасці. А дзеля чаго? Эксперты сцвярджаюць, што ў новых умовах вядзення баявых

быў асабліва цяжкім: практычна ўсе яе тэрыторыі, за выключэннем часткі Віцебскай і Магілёўскіх губерній, большавікі пагадзіліся аддаць немцам, і Брэст перадаваўся Украіне. А Брэсцкую крэпасць у той час немцы выкарыстоўвалі як канцлагер для ваеннапалонных расійскай арміі. У сваіх успамінах наркам замежных спраў Леў Троцкі, які ўзначальваў саветскую дэлегацыю на перамовах, напісаў, што “за выключэннем некалькіх будынкаў, што стаялі ў баку ад старога горада, Брэст-Літоўска, уласна, не існавала. Горад быў спалены ў бяспільнай злосці царскімі войскамі пры адступленні”. У хуткім часе немцы пачалі займаць аддадзеныя ім тэрыторыі. Такі цынчыны здзек над народам са шматвекавой



Будынак археалагічнага музея “Бярэцце”

ходняй хрысціянскіх цэркваў — пад верхавенствам Папы Рымскага, з захаваннем абрадаў і набажэнстваў на славянскіх мовах. Уніяцкая царква, дарэчы, па гэты час існуе — у прыватнасці, ёсць Беларуска-Грэка-Каталіцкая царква.

Брэст-Літоўск перажыў велізарнае ўзрушэнне, калі пасля Трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай (1795) увайшоў у склад Расійскай імперыі. Новыя ўлады вырашылі ўмацоўваць новыя рубяжы Расіі, таму з’явіліся планы па ўзвядзенні шэрагу крэпасцяў уздоўж заходняй мяжы. Вось і план будаўніцтва Брэст-Літоўскай крэпасці, распрацаваны ваеннымі інжынерамі, быў зацверджаны царом у 1830 годзе. І што ўражае: крэпасць планавалася збудаваць на месцы гора-

дзьянняў стратэгічнага значэння Брэсцкая крэпасць не мела ні ў Першую, ні ў Другую сусветную вайну: нямецкія калоны яе проста абміталі. Больш таго, перад самым наступленнем кайзераўскіх войск “у ноч з 12 на 13 жніўня 1915 года расійскія войскі пакінулі крэпасць і горад”.

Шмат чаго пабачыў на сваім вяку горад-крэпасць Брэст. Гісторыкі больш новых часоў многія чулі пра Брэсцкі мір: яго 3 сакавіка 1918 года савецкая дэлегацыя падпісала ў Бельм палацы крэпасці, прыняўшы кабальныя нямецкія ўмовы мірнага дагавора. Як цяпер кажуць гісторыкі, большавікі з немцамі вырашалі лёс Беларусі, нават не запрапішыўшы беларусаў на перагаворы: <https://news.tut.by/culture/579126.html?sub=1> А для Беларусі мір той

цытадэлі над Бугам шмат напісана, зняты мастацкі фільм “Брэсцкая крэпасць”. А мемарыял у Брэсце — найбуйнейшы на постсавецкай прасторы помнік мужнасці прадстаўнікоў розных народаў Саветаў Саюза, што змагаліся з агульным ворагам у гады Вялікай Айчыннай вайны. Асноўныя элементы мемарыяла: пераваходная плошча, галоўны ўваход, кампазіцыя “Смага”, плошча Цырыманялаў, галоўны манумент, штык-абеліск, мемарыяльныя пліты і Вечны агонь.

Колькасць наведнікаў крэпасці павялічваецца, штогод там праводзіцца каля 7600 розных экскурсій. А бываюць яны агляднаыя, тэматычныя, як па тэрыторыі мемарыяла і музейных экспазіцыях, так і фільмале-музей “5-ы Форт”, на Памежны востраў. Дарэчы, у 2014-м увялі ў эксплуатацыю паўднёва-ўсходнюю частку абарончай казармы, там адкрыты музей пад назвай “Музей вайны — тэрыторыя міру”. Яго экспазіцыя — лагічны працяг музея абароны Брэсцкай крэпасці, яна расказвае пра падзеі з жыцця мемарыяла, гісторыю яго стварэння. У асноўным турысты едуць з постсавецкіх краін, а таксама з Кітая, Польшчы, Германіі. Кожны год у крэпасці праводзіцца больш за 50 буйных мерапрыемстваў. Напрыклад, 9 Мая праходзіць мітынг і парад, учасчы ўсіх радуе святочны салют. Двойчы ў год там прымаюць прысягу вайскоўцы Брэсцкага гарнізона, рэгулярна праходзяць цырымоніі прысвячэння ў студэнты, навушчэнні.

У музеі “Музей вайны — тэрыторыя міру” можна шмат даведацца пра грамадзянскі падзвіг збіральніка, франтавога журналіста, пісьменніка Сяргея Смірнова (1915—1976). У прызнанні падзвігу абаронцаў крэпасці яго праца найкаштоўная. Дзякуючы яго кнігаму 1956 годзе было прынята рашэнне аб праектаванні помніка героям Брэсцкай крэпасці. Вось што казала супрацоўніца мемарыяла Людміла Шавырова: “Да Сяргея Сяргеевіча было — небывыце: усе ж думалі, што ўсе тут у 41-м загінулі. Дзякуючы Смірнову ўвесь свет даведаўся, што была такая моц духа ў абаронцаў крэпасці, таму гэта цяпер помнік: цытадэль у 1965-м атрымала высокае званне “Крэпасць-герой”. У кнізе “Брэсцкая крэпасць” аўтар апісвае, як сустракаўся з абаронцамі цытадэлі, што яны расказвалі. Да Смірнова гораў не ведалі, пісьменнік многіх знайшоў на Далёкім Усходзе: яны былі сасланы туды пасля палону. Дарэчы, праз палон прайшлі каля 80 адсоткаў абаронцаў крэпасці, якія пасля вайны ціха сядзелі, баяліся што-небудзь зрабіць, пакуль Смірнов не дастаў іх на свет Божы і не зрабіў героямі”.

Прозвішчамі герояў, што абаранялі крэпасць і горад у 41-м, вызвалілі яго ў ліпені 44-га, названы брэсцкія вуліцы. На Плошчы Свабоды ўсталяваны помнік у гонар вайсковых часцей, якія вызвалілі Брэст Гэтыя ды іншыя пахаванні, мемарыяльныя месцы дагледжаныя, да іх ускладаюцца кветкі. З 2016 года Брэсцкая крэпасць — у Міжнароднай асацыяцыі музеяў Другой сусветнай вайны. І разам з горадам трымае абарону супраць бяспаміцтва, застаецца тэрыторыяй памяці ды міру.

Анжэла Крумплеўская, г. Клайпеда, Літва

МЕСЦА Ў СВЕЦЕ

# Шахматныя традыцыі вяртаюцца

Беларуская сталіца першай падала афіцыйную заяўку на правядзенне Сусветнай шахматнай Алімпіяды ў 2022 годзе

Іна Ганчаровіч

У шахматным жыцці краіны ёсць важныя навіны, і таму ўзрастае інтарэс у грамадстве да самага інтэлектуальнага віду спорту. Як жывецца шахматам у Беларусі? Ці ёсць у іх шанец стаць нацыянальным відам спорту? Пра тое ды шмат што іншае мы гутарылі са Старшынёй федэрацыі шахмат Беларусі Анастасіяй Сарокінай.

Пачнем з таго, што першы ход зроблены: упершыню ў гісторыі Беларусі ў Мінску адбылося пасяджэнне Прэзідэнцкага савета Міжнароднай федэрацыі шахмат (ФІДЭ). У плыні яго прайшлі і спецабавязкі інспекцыяў спартыўнай інфраструктуры горада: бо якраз беларуская сталіца першай падала афіцыйную заяўку на правядзенне Сусветнай шахматнай Алімпіяды ў 2022 годзе.

Паколькі ў шахматах я дылетант, пра тонкасці шахматных баталій Насту вырашыла й не распытваць. Пацікавілася перад сустрэчай: ці часта пра гэтую гульню ў Беларусі пішуць калегі. Не надта... То можа час шахматных вундэркіндаў і гучных матчаў прайшоў? "Працаваць галавой" у прысутнасці камп'ютараў не хочацца? Логіка проста: навошта тыднямі шукаць патрэнны ход, калі машына зробіць тое за секунды... І ўсё ж сёлета пра шахматы ў нас загаварылі як пра самабытны від спорту, які выхоўвае культуру мыслення і розуму, як пра інтэлектуальны від спорту з багатымі беларускімі традыцыямі. Таму першае маё пытанне да Анастасіі было даволі простым.

— Якое месца займаюць сёння шахматы ў спартыўным жыцці Беларусі?

— Без перабольшвання магу сказаць: яны вельмі папулярныя і актыўна развіваюцца. З гісторыі ж нагадаю, што дастаткова арганізавана, масава ў шахматы ў Беларусі гуляюць гадоў сто. Пасля ўтварэння БССР у Мінску пачалі адбывацца масавыя турніры моладзі, п'янераў і школьнікаў, калгаснікаў і рабочых. Запрацавалі шахматныя аддзелы ў газетах "Савецкая Беларусь" і "Звязда", з'явіліся першыя чэмпіёны: Антон Касперскі, Гаўрыла Верасаў, Саламон Розенталь. Потым былі Ісаак Баляслаўскі, Віктар Купрэічык, Вячаслаў Дыдышка — гэта ўжо наступнае пакаленне таленавітых прадстаўнікоў беларускай шахматнай школы, якія выйшлі на авансцэну ў 1960-80-х гадах. Менавіта яны й запусцілі махавік развіцця шахмат у Беларусі так, што яны сталі сапраўды народным відам спорту. Помніцца, за шахматнымі партыямі сачылі з экранай тэлевізараў, іх слухалі па радыё, а прозвішчы гросмайстраў былі шырока вядомыя. З пакалення шахматыстаў 1990-х — Барыс Гельфанд, Аляксей Аляксандраў, Аляксей Фёдарав. Цяпер у краіне шахматы нібы перажываюць другое нараджэнне. У Мінску амаль штогод праходзяць шахматныя турніры самага высокага ўзроўню, сюды прывязджаюць вядучыя шахматысты свету. Летас у нас правялі асабісты чэмпіянат Еўропы, а таксама першы чэмпіянат свету сярод кадраў у Мінску. Высока ацаніўшы наш арганізацыйны ўзровень, ФІДЭ прадставіла Беларусі права правесці дзіцячы чэмпіянат свету ў 2018 і 2019 гадах. Ёсць у нас і сур'ёзная плёда гульцоў: браты Сяргей і Андрэй Жыгалкі, Уладзіслаў Кавалёў. Падрастае і моладзь, якая ўмее перамагаць: Вячаслаў Зарубіцкі, Міхаіл Нікіценка,



Старшыня федэрацыі шахмат Беларусі Анастасія Сарокіна

Вольга Бадзелька. Так што Беларусь гучна заявіла пра сябе на міжнароднай шахматнай арэне як арганізатар найбуйнейшых еўрапейскіх і сусветных спаборніцтваў, а нашы шахматысты змагаюцца за самыя высокія месцы на любых спаборніцтвах.

— Весткі на тэму шахматнага ўсенавуча прыходзяць з розных месцаў. У 2011-м Арменія стала першай краінай у свеце, якая зрабіла навучанне шахматам абавязковай часткай школьнай праграмы. Чула, з наступнага года нешта падобнае задумалі ў Расіі. А што чуваць у Беларусі на гэты конт?

— У краіне два гады працуе праект "Шахматы ў школе", удзельнічаюць многія школы. Заняткі — на факультатывнай аснове, іх вядуць выкладчыкі тых жа школ, якія прайшлі спецсемінары. Для педагогаў выдадзены метадычныя дапаможнікі, для

дзяцей — падручнікі, рабочыя сшыткі. Марым, вядома ж, каб і ў нашых школах шахматы сталі прадметам абавязковым. Пакуль рана пра тое казаць, але перамовы вядзем, на станючае рашэнне — спадзяемся. Я ўпэўнена: таму, хто з ранняга дзяцінства займаецца шахматамі, тое абавязкова спатрэбіцца ў будучыні. Бо шахматы вучаць нас прымаць самастойныя рашэнні. Дарэчы, школьныя педагогі з праекта "Шахматы ў школе" адзначаюць: хто наведвае іх факультатывы, той становіцца больш засяроджаным, уважлівым, уседлівым. А гэта важна!

— Шахматы — даўні трэнажор для развіцця лагічнага мыслення, уважлівасці, памяці, уяўлення. Да таго ж яны выхоўваюць вытрымку, павагу да апанента, да правіл гульні. Так што гэта і добры інструмент сацыялізацыі. А з якога ўзросту, на ваш погляд, можна малое аддаваць у шахматы?

— Варта прытэдацца: каб не позна і не рана. Я, напрыклад, пачала гуляць у 5 гадоў, і гэтых поспехаў дасягнула: 8 разоў перамагала на першынствах Беларусі сярод дзяўчат. Выступала на першынствах свету, Еўропы, на сусветных шахматных Алімпіадах у складзе нацыянальнай зборнай Беларусі. У нашу Школу Шахмат ФІДЭ ў Беларусі прыводзяць 3-гадовых. Школе пяць гадоў, цяпер у ёй навучаецца больш за 300 дзяцей — у гульнявой форме па праграмах, распрацаваных нашымі педагогамі і псіхолагамі. Б'юро абсалютна ўсё дзяцей, якія жадаюць гуляць у шахматы. Бо галоўнае: прывіць любоў да гульні. Ёсць, вядома, і групы, якія працуюць на вынік. Адно з падраздзяленняў школы — Акадэмія Віктара Купрэічыка, у якой навучаюцца тыя, хто паказвае годныя вынікі на гарадскіх, усербеларускіх першынствах. У гэтых групах дзеці вучацца бясплатна, хоць школа прыватная. Ёсць шмат іншых прыватных і дзяржаўных школ, у якіх гуляць у шахматы вучаць з 6 гадоў. Так што ў нас падрастае вельмі сур'ёзная змена, беларускія шахматныя традыцыі вяртаюцца і, магчыма, з такой сілай, якой ніколі не было ў Беларусі.

— Сёлета было пасяджэнне Прэзідэнцкага савета ФІДЭ. Гаварылі на ім і пра магчымасць правядзення ў Беларусі 45-й Сусветнай шахматнай Алімпіяды ў 2022 годзе. Што там чуваць далей?

— Быць ці не быць у нас Алімпіядзе — будзе вырашана ў верасні: у плыні Сусветнай шахматнай Алімпіяды-2018 у Батумі прайдзю Кангрэс ФІДЭ. Інспектары ФІДЭ уважліва атлэдзелі аб'екты шматфункцыянальнага спарткомплексу "Мінск-Арэна", наколькі я зразумела, былі ў захапленні ад убачанага. Кажуць, на Алімпіяду-2022 прэтэндуць Кітай, ААЭ, Турніс. Аднак Беларусь першай падала заяўку на правядзенне Алімпіяды. Спадзяемся, што ў выніку галасавання, у якім прымуць удзел амаль 190 краін, Беларусь пераможа.

ЯК СПРАВЫ, ДЫЯСПАРА?

## Адкрыты ўрок ад "Вясёлкі"

У нядзельнай беларускай школе, што працуе ў латышскім Даўгаўпілсе, прагучаў апошні званок

Апошні ўрок навучальнага года, які прайшоў у беларускай школе "Вясёлка" ў Даўгаўпілсе, прысвячаўся творчасці беларускага дзіцячага пісьменніка Янкі Маўра. Дарэчы, сёлета адзначаюцца 135-я ўгодкі літаратара. А нарадзіўся ён у 1883 годзе ў Латвіі, у горадзе Лібава (цяпер — Ліепая). Дзеці ўспаміналі факты з біяграфіі Янкі Маўра, згадвалі яго творы. Настаўнікі падрыхтавалі прэзентацыю, якая стала фонавым суправяджэннем урока. Вучні адказвалі на пытанні, складвалі пазлы па кнігах пісьменніка, разгадвалі крыжаванкі.

Сярод гасцей незвычайнага адкрытага ўрока былі Генеральны консул Беларусі ў Даўгаўпілсе Уладзімір

Клімаў, консул Антаніна Струнеўска.

Напрыканцы падводзіліся вынікі Міжнароднага конкурсу малюнкаў па апавесці "Палескія рабінзоны" Янкі Маўра, які ладзілі Цэнтр беларускай культуры ў Даўгаўпілсе, аддзела адукацыі Браслаўскага і Глыбоцкага раёнаў Віцебскай вобласці Беларусі.

Ва ўзроставай групе 13-16 гадоў на І месцы аказалася Вікторыя Толсцкі з Глыбоцкага раёна, на II — навучэнкі беларускай нядзельнай школы "Вясёлка" ў Даўгаўпілсе, сёстры Надзея і Марына Чарновы. Сярод удзельнікаў малодшай узроставай групы, ад 9 да 12 гадоў, дзіплом за І месца атрымала Настася Чэркас з Браслава, другое месца заняў Мікалай Садоўскі з Глыбоцкага раёна, трэцяе падзялілі паміж сабой Элеанора Марчанка і Вераніка Даняевіч з Даўгаўпілса.

Усім дзецям былі ўручаны падзякі

за ўдзел у конкурсе. А пераможцы атрымалі падарункі ад суполкі "Уздым", Цэнтра беларускай культуры і Генеральнага консульства Беларусі ў Даўгаўпілсе. Сапраўды апошні званок прагучаў для сёлетніх выпускніц Караліны Казачонак, Марыны і Надзеі Чарновых. Званіла ж у званочак мая малодшая вучанца школы Аляксандра Лазовік. Песняй павіншавалі выпускнікоў Сафія Блізнакова і Дарына Растоўска. У іх выкананні прагучала латышская народная песня ў перакладзе на беларускую мову супляменніка з Даўгаўпілса, паэта Станіслава Валодзькі.

Выпускнікам былі ўручаны дыпломы аб заканчэнні школы, падарункі ад Генеральнага консульства Беларусі ў Даўгаўпілсе і суполкі "Уздым".

А наперадзе ў "Вясёлкі" шмат планаў. Сярод іншых — развіццё



Так уяўляе палескіх рабінзонаў Мікалай Садоўскі

супрацоўніцтва са школамі Беларусі. Дарэчы, сяброўскія стасункі наладжаны ў школы з браслаўскай гімназіяй. Летась, напрыклад, вучні "Вясёлкі" ўдзельнічалі ў лінгвакультуралагічным лагэры ў Браславе.

Дарэчы, і свята "Апошні званок", і конкурс малюнкаў удалося правесці,

дзякуючы праекту "Baltkrievu bīvdienas skolas attīstība", які атрымалі фінансаванне ад гарадской думы. А ў чэрвені запланаваны паход за горад вучняў школы разам з бацькамі і настаўнікамі.

Людміла Сінякова, г. Даўгаўпілс, Латвія